

Gönderim Tarihi: 09.02.2023

Kabul Tarihi: 29.03.2023

CUMHURİYET'İN İLK NÜFUS SAYIMINA GÖRE ÇANKIRI'NIN DEMOGRAFİK YAPISI

Demographic Structure of Çankırı According to the First Census of the
Republic

Recep BÜYÜKTOLU

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
recepbuyuktolu@hotmail.com.

ORCID ID:0000-0001-6140-7398

Mehmet Şah ÖZCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
mehmetsahozcan@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1445-0155

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Bu makale, 1927 nüfus sayımında elde edilen veriler ışığında Çankırı'nın demografik yapısını incelemektedir. Osmanlı Devleti tarafından farklı gerekçelerle nüfus sayımları yapılmışsa da Çankırı nüfusu hakkındaki ayrıntılı bilgiler ilk olarak 1927 tarihli nüfus sayımından elde edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genel nüfus sayımı olan bu sayımda Çankırı halkı cinsiyete göre kadın ve erkek, medeni hal durumuna göre bekar, evli, dul, boş, meçhul ve yaş aralığına göre 10 farklı grup halinde kaydedilmiştir. Ayrıca anadiline göre 15 farklı lisanda, tabiiyetine göre ise 19 ve mahalli tevellüt durumuna göre 24 ülkeye, mesleğe göre 9 ve maluliyet durumuna göre 7 kategoride tasnif edilmiştir. Nüfus sayımında vilayetin okuryazarlık durumu, yüzölçümü, nüfus yoğunluğu, yerleşim yerleri sayısı da belirtilmiştir.

Anahtar Kelime: Çankırı, 1927 Nüfus Sayımı, Cumhuriyet, Demografi, Sosyal Hayat

Abstract

This article examines the demographic structure of Çankırı in the light of the data obtained from the 1927 census. Although censuses had been made by the Ottoman Empire for different reasons, detailed information about the population of Çankırı was first obtained from the 1927 census. In this census-the first general census in the Republic of Turkey-the people of Çankırı was recorded by gender as female and male, by marital status as single, 2 married, widowed, vacant, indeterminate and by age range as 10 different groups. Besides, it was classified by mother tongue in 15 different language, by nationality in 19 and by local birth status in 24 country, by occupation in 9 and by disability in 7 catagories. In the census the literacy status, the acreage, the population density and the number of settlements of the province was also indicated.

Keywords: Çankırı, 1927Census, Republic, Demography, Social Life.

1. GİRİŞ

Nüfus belirli bir zaman dilimi içerisinde belirli bir coğrafyada yaşayan insanları ifade etmek için kullanılan bir kelimedir. Tarım, sanayi, ticaret, vergi ile ordu gibi pek çok farklı alanla yakından ilişkili olması dolayısıyla geçmişten günümüze ülkelerin en önemli güç unsurlarından biri olarak görülmüştür. Nüfusun bulunduğu coğrafyada ekonomi, siyaset, ordu, üretim ve tüketim gibi pek çok alandaki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle devletler zaman zaman farklı gerekçelerle nüfus sayımları gerçekleştirmiştir. Bu sayımlar belirli bir zaman diliminde insanların birçok özelliklerinin resmi kayıtlara geçirilmesidir.

Nüfus sayımları toplumları oluşturan bireylerin sayı, cinsiyet, yaş, meslek, dil, din ve öğrenim durumlarını ortaya koyan, toplumların sosyolojik, ekonomik ve tarihi yönlerinin bilinmesi ve yazılması yönüyle son derece önemlidir. Dolayısıyla nüfus ile ilgili bilgi edinme arzu ve ihtiyacının ortaya çıkışı eski devirlere kadar uzanmaktadır (Dinç, 2007, s. 67).

Anadolu'nun en eski nüfus alanlarından olduğu düşünülen ve İç Anadolu ile Karadeniz bölgeleri arasında bir geçiş konumunda olan Çankırı tarihiyle ilgili ilk arkeolojik kazılar 1940'lı yıllarda başlamıştır (Işık, A. 2010, s. 25). Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen buluntular Prehistorik, Neolitik ve Paleolitik dönemleri işaret etmektedir (Sevim, Pehlevan, 2008, s. 126-127). Yöredeki en eski yerleşim yeri olarak Eldivan ilçesindeki Dümeli höyüğü tespit edilmiştir (Gökmen, 2007, s. 151). Kültepe'de çıkarılan Asurlular'a ait kil tabletlere göre Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Çankırı ve çevresinde Protohatti olarak adlandırılan topluluklar vardır. İlk yerleşenler ise MÖ. 4000-3500 yılları arasında bölgeye gelen Gasgaslar olmuştur (Ayhan, 1998, s. 35).

MÖ 2000'lerin sonlarında Anadolu'da şehir devletlerinin birleşmeye başladığı dönemde Kızılırmak nehri havzasında Hitit Devleti siyasi bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Gökmen, 2007, s. 151). Hititlerin Orta Tunç Çağı'nda Çankırı çevresine yerleştiklerine dair bilgiler içeren çivi yazılı tabletlere, çanak ve çömleklere rastlanmıştır (Sevim, Pehlevan, 2008, s. 127). Hititlerden sonra Çankırı ve çevresi Trakya üzerinden Anadolu'ya gelen Friglerin kontrolüne geçmiştir (Ayhan, 1998, s. 36). Karabük, Kastamonu ve Sinop'un kuzeyi ile birlikte Çankırı, Paflagonya¹ diye

¹ Paflagonya zeytin plantasyonları bakımından zengin verimli ovaları, zengin ormanları, at ve ceylanları ile ünlü olan bölge kuzeyde Karadeniz, doğuda Kızılırmak, batıda Bolu, Filyos çayı, güneyde ise Işık, Eldivan, Elden ve Bozkır dağları ile çevrilidir (Ayhan, 1998, s. 57-58).

anılırken; MÖ 7. yüzyıl başlarında Kimmerler'in (Gökmen, 2007, s. 153) ardından yöre Lidyalıların egemenliği altına girmiştir. Ankara üzerinden doğudan batıya uzanan “*Kral Yolu*” bu dönemde en işlek ticaret yolu olmuştur. Bu yolun Ankara-Karadeniz limanları arasındaki bağlantısını sağlayan tali yol ise Çankırı üzerinden geçmektedir (Ayhan, 1998, s. 60-61).

Anadolu'da başlayan Pers egemenliği sırasında Paflagonya prensleri Anadolu'da vali olarak görevlendirilmişlerdir (Gökmen, 2007, s. 153). Büyük İskender'in Asya Seferi'yle yöre Makedonya Krallığı'nın egemenliğine girmiştir (Ayhan, 1998, s. 63; Gökmen, 2007, s. 154). Büyük İskenderin ölümünden sonra yaşanan iç mücadelelerin ardından MÖ. 298'de bölgede Paflagonya Devleti kurulmuştur (Ayhan, 1998, s. 64). Paflagonya bölgesi üzerinde Galatlar, Bitinler ve Pontoslar arasında başlayan mücadele Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'ya gelmesine kadar sürmüştür² (Gökmen, 2007, s. 154). Paflagonya bir Doğu Roma eyaleti olurken, Çankırı'da bir hububat ambarı haline gelmiştir. Aynı zamanda koyun ve keçi yetiştirilmesine bağlı olarak dokuma ve boyama endüstrisi de gelişmiştir (Ayhan, 1998, s. 68).

Roma İmparatorluğu döneminde Çankırı Kalesi içindeki yerleşim tepeden ovaya doğru yayılmıştır. Bizans döneminde “*Pylaemenes temasi*” denmekte olan şehir, iktidarın gözünden düşen devlet adamlarının gönderildiği bir sürgün yeri olarak kullanılmıştır (Kollektif, 1999, s. 2329). Roma İmparatorluğu döneminde Çerkeş, Antoniopolis; Ilgaz, Kimiata; Eskipazar, Hadrianapolis önemli yerleşim yerleridir (Ayhan, 1998, s. 68, 74).

Anadolu VII. yüzyılın başlarında Bizans ile Sasani mücadelesine sahne olmuştur (Kankal, 2011, s. 5-6). Bu mücadeleler sırasında Çankırı bölgesi yağmalanmıştır ve nüfusun bir bölümü yok olmuştur (Ayhan, 1998, s. 81-82). Bölge bir süre sonra Emevi ardından da Abbasiler döneminde Bizans ile İslam orduları arasında egemenlik mücadelesine sahne olmuştur. 740 yılında yaşanan bir deprem sırasında ise şehir adeta yerle bir olmuştur (Kankal, 2011, s. 6; Ayhan, 1998, s. 81-82).

Çankırı, Roma İmparatorluğu döneminde önemli bir askeri ve dini bölge olmuş, kilise kanunları burada yapılmıştır. Yöre Selçuklular ve Bizanslılar arasında 1071 yılında yapılan Malazgirt Meydan Muharebesi'nin ardından Türk akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Danişment

² Galatlardan günümüze horoz dövüştürme, ziyafet çekmek, dünyanın bir öküüzün boynuzları üzerinde durduğu ve öküüz kafasını salladıkça deprem olduğu inancı kalmıştır (Ayhan, 1998, s. 73).

Beyliği Komutanlarından Emir Karatekin 1082'de Çankırı'yı fethederek Türk topraklarına katmıştır. Yaklaşık iki asır sonra ise Çankırı ve yöresi, Köseadağ Savaşı ile Moğol egemenliği altına girmiş, 1309'da ise Candaroğulları Beyliği bölgesinde hakimiyet kurmuştur (<http://cankiri.gov.tr>).

Yönetimi Candaroğlu Kasım Bey'in idaresine bırakılmış olan Çankırı, Kalecik, Tosya ve Kargı bölgeleri onun ölümünden sonra Çankırı Sancağı idaresi altında birleştirilerek Anadolu eyaletine bağlanmıştır. Çankırı XVI. yüzyılda Anadolu eyaletine bağlı 17 sancaktan biridir. Yüzyılın ilk yarısında 9 nahiyeden oluşmaktadır. Bunlar; Kângırı/Kengırı, Kal'acık (Kalecik), Tosya, Çerkeş, Koçhisar (Ilgaz), Kargu (Kargı), Milan (Bayramören), Karapazar (Orta)'dır. Yüzyılın ikinci yarısında bölgenin idari ve adli yükünün artması nedeniyle Keskin, Kalecik nahiyesinden ayrılarak müstakil bir nahiyeye haline getirilmiştir. Bir süre sonra da Tuht (Yapraklı) nahiyesi oluşturulmuştur. Böylece bağlı nahiyeye sayısı 11'e yükselmiştir (Kankal, 2011, s. 22-23).

Çankırı, Osmanlı Devleti idarî teşkilât yapısında Anadolu eyaletine bağlı bir sancak merkeziydi. 1521 tarihli tahrir defterine³ göre merkez kazası dışında Koçhisar, Milan, Kurşunlu, Çerkeş, Tosya, Kargu, Kalecik ve Karapazar olmak üzere sekiz kazası daha vardır. Daha sonra Keskin nahiyesi de sancağa dahil edilmiştir (Şahin, 1993, s. 217). Sancağın nüfusunun 100.000 olduğu tahmin edilirken, bu sayı 1579'da 175.000'e yükselmiştir (Kankal, 2011, s. 116). Sancakta toplam 530 köy vardır. Bunlardan 122'si merkez, 95'i Kalecik, 34'ü Tosya, 65'i Kurşunlu, 68'i Çerkeş, 29'u Koçhisar, 41'i Kargı, 41'i Milan ve 35'i de Karapazar'a bağlıdır (Kankal, 2011, s. 197). XVI. yüzyıl sonu itibariyle şehir merkezinin nüfusu 2.000 civarındadır. Bu nüfusa Çankırı Kalesi'nde görev yapan muhafızlar ile sancak beyinin kapı halkını teşkil edenler dahil değildir. Bunlarla birlikte şehir nüfusunun 3.000-3.500 civarında olduğu söylenebilir (Kankal, 2007, s. 18).

Osmanlı'da bilinen ilk nüfus sayımı Sultan II. Mahmut'un saltanatı sırasında yapılan ve sadece erkeklerin sayıldığı 1831 tarihli sayımdır. Sayım memurları yazdıkları şahısları bizzat görmüşler ve sayımda umumiyetle din

³ Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyılın ilk yarısına kadar nüfus sayımı yapılmamış olmakla birlikte vergi amaçlı hazırlanan tahrir defterleri hazırlanmıştır. Bir bölge Osmanlı topraklarına dahil edildiğinde görevliler aracılığıyla bölgenin tüm vergi kaynakları kayıt altına alınır ve vergiye tabi bütün mükellefler tespit edilirdi. Tahrir defterleri nüfusu değil, toprağı ve vergi verecek mükellefleri tespit etmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Ancak bu defterlerden tahmini olmakla birlikte nüfusa dair önemli bilgilerde elde edilmiştir.

unsuru göz önüne alınmıştır. Bu sayım Çankırı sancağında Silahşoranı Hassadan Süleyman Ağa tarafından gerçekleştirilmiştir. Çankırı bu tarihte Kalecik, Koçhisar, Keskin, Milan, Karacaviran, Bicure, Şabanözü, Tuht, Kargı, Tosya, Öküz, Kurşunlu, Boğaz, Çerkeş, Karapazar kazalarından oluşmaktadır. Yapılan sayımda Çankırı sancağında, sancak merkezi 12.203, diğer kazalar ise 38.383 kişi olmak toplam nüfus 50.586 Müslüman erkek olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun haricinde sancak genelinde 447 reaya erkeğin yaşadığı belirtilmiş ancak bunların hangi kazada yaşadığına yer verilmemiştir. Dolayısıyla 1831 yılında Çankırı sancağının toplam erkek nüfusu 51.033 kişi olarak tespit edilmiştir (Karal, 1995, s. 10- 15, 209).

Çankırı sancağı 1846'da Kastamonu vilâyetine bağlıdır (Şahin, 1993, s. 217). 1870 yılında 3 kaza ve Koçhisar (Ilgaz), Tuht (Yapraklı), Karacaviran (Karacaören), Bayındır, Ovacık, İnallu Ballu (Hüseyinli/Kızılırmak) ve Şabanözü nahiyelerinden oluşmaktadır. Tuht ve Koçhisar nahiyeleri merkeze bağlıdır. 1876 yılında Şabanözü nahiyesi Kalecik'ten ayrılarak merkeze bağlanmıştır (Türkoğlu, 2005, s. 277). Yüzyılın sonlarında sancağın 3 kaza, yedi nahiyeye ve 714 köyü bulunmaktadır (Şahin, 1993, s. 217).

1877-1878 yıllarında Kalecik ve Çerkeş kazalarına sahip Çankırı'nın nüfusu 17.568 hane ve 68.388 kişi olarak tespit edilmiştir. 1914 tarihine gelindiğinde Çankırı'nın nüfusu Çerkeş kazasıyla birlikte 159.723'e ulaşmıştır. Bu nüfus içerisinde 157.904 Müslüman, 1337 Rum, 482 Ermeni, yer almaktadır. Yahudi veya diğer milletlerden başka insan bulunmamaktadır (Karpas, 1985, s. 119, 180).

Cumhuriyetin ilk yıllarına gelindiğinde, 1926 yılında Çankırı vilayeti, Tuht, Orta ve Şabanözü nahiyelerinin bağlı olduğu Kengiri kazası, Mecidiye ve Ovacık nahiyelerinin bağlı olduğu Çerkeş kazası ile Karacaviran nahiyesinin bağlı olduğu Ilgaz kazasından oluşmaktadır. Vilayet kuzeyden Kastamonu'nun Safranbolu, Araç, Tosya kazaları ve Kuzyaka nahiyesi ile Çorum vilayetinin İskilip kazası, güneyden Çorum vilayetinin Sungurlu kazası ile Ankara'nın Kalecik, Çubuk ve Yabanabad (Kızılcahamam) kazaları, batıda Bolu vilayetinin Gerede, Devrek kazaları ile çevrilidir. 1926 yılında yazılmış bir eserde "*Türkiye'nin en saf ve mütecanis bir vilayeti*" olduğu ve hiçbir aşiretin olmadığı belirtilen vilayette 69 886'sı erkek, 72 708'i kadın olmak üzere toplamı 157.578 kişi vardır. Bunun içerisinde 2004 Gayrimüslim'in yer aldığı (Doktor Raif, 1926, s. 2, 27) belirtilmişse de kayıtlarda nüfusa dair sınırlı miktarda bilgi vardır. Çankırı nüfusuna dair ayrıntılı bilgilere ilk kez 1927 yılında yapılan nüfus sayımı ile ulaşılmıştır.

2. 1927 GENEL NÜFUS SAYIMI VE ÜLKE NÜFUSU

Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu ve Doğu Trakya'yı içeren bir alanda kurulmuş bir devlettir. Bu alanda, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce 10 milyon dolaylarında bir nüfus olduğu tahmin edilmektedir (Çavdar, 1983, s. 1552). Çünkü Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan miras içerisinde ülke nüfusunu bir bütünlük içinde değerlendirmeyi sağlayabilecek bir kayıt sistemi bulunmamaktadır. Osmanlı'dan kalan düzensiz ve karşılaştırılabilir olmayan nüfus bilgilerine, demografik yapıda yaşanan değişmelerinde eklenmesiyle nüfusun büyüklüğü ve yapısına dair belirsizlikler daha da artmıştır. Bu durum da nüfusun modern kriterlere göre sayılması ve düzenlenmesi bakımından Cumhuriyet yönetimi için oldukça önemlidir⁴ (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004, s. 73).

Türkiye Cumhuriyeti nüfus politikaları yönünden iki dönemde değerlendirilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1965'e kadar olan birinci dönemde çoğalma politikası izlenirken, sonraki ikinci dönemde ise nüfus artışının azaltılması hedeflenmiştir. Cumhuriyetin ilanının ardından çıkartılan bir takım kanunlar ve TBMM'de yapılan konuşmalar, nüfus artışını destekleyen eğilimleri olduğunu ortaya koymaktadır (Aydoğan, 2016, s. 119). Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1. Dönem 3. Yasama yılı açılış toplantısındaki şu sözleri bu eğilimi açıkça ortaya koymaktadır: “*Sihhiye ve muavenet-i içtimaiye hususunda takip ettiğimiz gaye şudur: Milletimizin sıhhatinin muhafaza ve takviyesi, vefiyatının tenkisi, nüfusun tezyidi, emrazı içtimaiye ve sâriyenin gayri müessirbir hale ifrağı, bu suretle efrad-ı milletin dinç ve sâye kabiliyettar bir halde sahiül-beden olarak yetiştirilmesi...*” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1338, s. 4; Atatürk Araştırma Merkezi, 1997, s. 346).

⁴ Doğu Trakya ve Anadolu'nun demografik yapısı değerlendirildiğinde, 1920'li yılların başı için nüfusun temel özellikleri konusunda bazı genel yargıları ileri sürülmektedir. Buna göre nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşamaktaydı. Kentsel fonksiyonlar açısından belirli bir düzeye erişebilmiş yalnız şehirlerarasında sadece İstanbul ve İzmir bulunmaktaydı. İzmir'in 1922 yılı sonunda geçirdiği büyük yangın ve yoğun göç hareketi şehri geniş ölçüde sarsmış; nüfusu ve ekonomik faaliyetler oldukça azalmıştı. Genç nüfusun payı toplam nüfus içinde çok azdı. On yıl süresince devam eden savaşlar ve salgın hastalıklar bunun temel nedeniydi. Nüfusun cinsiyet açısından dağılımı da erkek nüfus aleyhine bir görünüm kazanmıştı. Bunun nedeni, uzun süren savaş yıllarıydı. Ekonomik faaliyet kolları itibarıyla yoğunluk, tarım kesimindeydi. İşgücünün yaklaşık %90'ı tarımsal faaliyetlerle meşguldü. Ticaret ve küçük üreticilik 1923 yılından önce azımlıklardan elinde bulduğundan, İstiklal Savaşı sonundaki göçün de etkisi ile bu kesimlerde ciddi boyutlara ulaşan gerilemeler yaşanmıştı (Çavdar, 1983, s. 1552).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından toplumun niteliklerinin belirlenmesine duyulan ihtiyaç, modern yöntemlerle yeni bir nüfus sayımı yapılmasını zaruri hale getirmiştir. Ülkede genel bir nüfus sayımı yapılabilmesi için TBMM'de 2 Haziran 1926 tarihinde 893 sayılı “*Umûmî Tahriri Nüfus İcrası Hakkında Kanun*” kabul edilmiştir. 9 maddeden oluşan bu yasayla 1927 yılında genel nüfus sayımı yapılması, sayımın icrasında görev alacak sayım memurlarının tespiti, Dahiliye Vekaletince 1926 yılında yurdun bazı bölgelerinde deneme amaçlı nüfus sayımları yaptırılması, sayım için hanelere numara verilmesi gibi gerekli çalışmaların İstatistik ve Nüfus Müdüriyet-i Umumiyeleleri tarafından gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 1926, s. 1851).

Sayım kararı alınmasının ardından hazırlıklar yaklaşık 1 yıl sürmüştür. Bu doğrultuda memleketin çok farklı olan muhtelif mntıklarındaki iklim ve tabiat şartlarına bağlı ulaşım imkanları ve idare teşkilâtın vaziyetini görmek, özellikle idare reisleriyle yakından temas kurarak sayım usullerinin uygulanabilme kabiliyeti hakkında malûmat edinmek amacıyla bazı araştırma gezileri yapılmıştır. Ayrıca Sivas, Ankara, Mersin, Tekirdağ ve Ödemiş kasabasında tecrübe tahrirleri yapılmıştır. Bu tahrirlerden ilki 1 Aralık'ta Sivas'da, ardından 14 Ocak'ta Ankara'da, 29 Şubat'ta Mersin'de, 12 Nisan'da Tekirdağ'da ve son olarak da İzmir'in Ödemiş kasabası ve bazı köylerinde yapılmıştır. (İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929, s. 3). Bu deneme nüfus sayımlarında edinilen tecrübeler ışığında 1927 yılında ülke genelini kapsayan umumi bir nüfus sayımı yapılmıştır.

10 Nisan 1927 Tarihli ve 1003 Sayılı “*Binaların Numaralanmasına ve Sokaklara İsim Verilmesine Ait Kanun*” ve 15 Nisan 1927 tarihli “*Binaların Numaralanmasına ve Sokaklara İsim Verilmesine Ait Talimatname*” ile bütün sokaklara isim ya da numara verilerek ve bütün binaların numaralandırılarak ülkenin sayıma hazır hale getirilmesine çalışılmıştır (İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929, s. 89-94). Gerçekleştirilecek ekonomik ve toplumsal atılımlara temel oluşturmak amacıyla yapılacak sayımları gerçekleştirmek için 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumun başına da Belçikalı bir istatistik uzmanı olan Camilla Jacquart getirilmiştir (Çavdar, 1983, s. 1553).

Yapılan hazırlıkların ardından 28 Ekim 1927 tarihinde sayım yapılmıştır. Bu sayım Cumhuriyet Türkiye'sindeki ilk nüfus sayımıdır. Sayımda, 1872 Petersburg Konferansı'nda Uluslararası İstatistik Enstitüsü tarafından kabul edilen ve önerilen ilkelerden cinsiyet, doğum tarihi ve yaş, doğum yeri, medeni hali, ana lisanı, daimi ikametgahı, tabiiyeti, okuma bilip

bilmediği, dini, sakatlığı gibi özellikler dikkate alınmıştır (Toprak, 1991, s. 61). Sayımda vilayetler Marmara ve Adalar Denizi Sahil Vilayetleri, Garbi Anadolu Vilayetleri, Akdeniz Sahil Vilayetleri, Şarki ve Cenubi Şarki Anadolu Vilayetleri, Merkezi Anadolu Vilayetleri, İstanbul ve Türkiye Avrupası Vilayetleri ve Karadeniz Sahil Vilayetleri olmak üzere 7 ayrı bölge halinde değerlendirilmiştir.

Nüfus sayımı için yurdun dört bir yanında 53.673 sayım mıntıkası oluşturulmuştur. Bunlardan %29,37 merkezlerde, %70,63 köylerde. Sayımda görev alan 52.276 memurdan %33,52 merkezlerde, % 66,48 köylerde çalışan ya da daha önce çalışmışlardan seçilmiştir. 34,754 sayım memurundan % 30,52 merkezlerden gönderilmiş, % 69,48 de sayım mahallinden belirlenmiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 5).

63 vilayet, 328 kaza, 699 nahiye ile 39.901 köyde yapılan sayım sonucunda ülke nüfusu 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 6.563.879'unu erkekler, 7.084.391'ini kadınlar oluşturmaktadır. (İstatistik Umum Müdürlüğü, F-3,1929,s. 8, 14). Ülkeyi oluşturan 63 vilayetten 50 tanesinde kadın nüfusu, 13 tanesinde de erkek nüfus fazladır. Bayazıt, Kars, Van, Hakkari, Cebelibereket, Adana, İstanbul, Ankara, Kırklareli, Mersin ve Diyarbakir erkek nüfusun daha fazla olduğu vilayetlerdendir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, 1929, s. 18).

Ülke topraklarının 762.736 kilometre kare olarak belirlendiği sayımda kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 17,9, ülke genelindeki yerleşim yeri sayısı da 40.991 olarak belirlenmiştir. Nüfusun %7,63'ünü oluşturan 1.040.669 kişinin Trakya'da, %92,37'sini oluşturan 12.607.601 kişinin de Anadolu topraklarında yaşadığı görülmüştür. Trakya'nın nüfus yoğunluğu %43,4, Anadolu'nun nüfus yoğunluğu %17 olarak gerçekleşmiştir (İstatistik Umum Müdürlüğü, Fasikül III, 1929,s. 8, 14).

Sayımda Türkiye genelinde 2.769.057 ev, 88.865 ikamete mahsus olmayan fakat insan oturan binalar, 802.653 sair binalar olmak üzere toplam 3.660.575 yapı tespit edilmiştir. Bu yapılar içerisinde 14.425 okul, 28.705 cami, 9.820 resmi bina, 1.702 hamam bulunduğu görülmüştür (İstatistik Umum Müdürlüğü, Fasikül III, 1929, s. 15-16).

Sayımdan önce ortaya çıkan rakamlara bakıldığında Türkiye'nin nüfusuna yönelik yapılan bazı tahminler rakamın 10 milyonun altında olduğuna yöneliktir. Ancak sayım sonucunda nüfusun 10 milyonun üzerinde çıkması 1927 nüfus sayımı sonucunun güvenilir olmadığına yönelik iddialara yol açmıştır. Ancak 1935 ve 1940 yıllarında yapılan nüfus sayımlarının sonuçları bu iddiaları geçersiz kılmıştır (Yüceuluğ, 1944, s. 39).

Sayım sonucunda Türkiye'nin her bölgesinde, her ilinde halkın çoğunluğunun anadilinin Türkçe olması, ülkede ezici bir çoğunluğun homojen bir yapının var olduğunu göstermesi ve ulus bilincinin sağlanması yönüyle önem taşımaktadır. Bu durum özellikle eğitim ve kültür alanlarında yapılan inkılaplarla birlikte değerlendirildiğinde sayım sonuçlarının önemini ortaya koymaktadır.

3. 1927 GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE ÇANKIRI NÜFUSU

Çankırı vilayeti 1927 yılında gerçekleştirilen umumi nüfus sayımında Merkezi Anadolu Vilayetleri grubunda yer almıştır. Sayımda Orta Anadolu'da nüfus yoğunluğu ortalaması 15,3 kilometrekaredir. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu yer olarak 25,2 ile Tokat, en az olduğu yer olarak ise 10,3 ile Konya olmuştur (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 14).

Resim 1. 1927 Yılı Türkiye Cumhuriyeti Mülki İdari Taksimat Haritası

Vilayetleri ve içindeki kazaların sayısını ve sınırlarını gösteren haritaya göre Türkiye Cumhuriyeti 63 vilayet ve 328 kazadan oluşmaktadır. Haritada sınırları kırmızı çizgi ile belirtilmiş olan Çankırı, vilayet topraklarının güney ve doğusunu oluşturan Çankırı, merkez kaza ile birlikte kuzeyde yer alan Ilgaz ve vilayetin kuzey, batı ve güney topraklarını oluşturan Çerkeş kazalarından ibarettir.

Çankırı vilayeti 1927 yılında Çankırı, Çerkeş ve Ilgaz (Koçhisar) adında 3 kaza, Çankırı kazasına bağlı Şabanözü, Tuht ve Orta (Karapazar), Ilgaz'a bağlı Karacaviran, Çerkeş'e bağlı Mecidiye ve Ovacık olmak üzere 6

nahiyeden ve bağlı 457 köyden oluşmaktadır. Bu köylerden 178 tanesi Çankırı'ya, 119'u Ilgaz'a, 160 tanesi Çerkeş'e bağlıdır. Vilayetin yüzölçümü 7.910 kilometrekaredir (Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 824).

1927 yılı nüfus sayımı sırasında il genelinde merkezlerde 82, köylerde 571 olmak üzere toplam 653 tahrir muntikası oluşturulmuştur. Sayımda merkezlerde 82, köylerde 454, toplamda ise 536 kişi görev yapmıştır. Köylerde görev yapan sayım memurlarından 286'sı merkezden gönderilmiş, 168'i ise sayım mahallinden seçilmiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 77).

8.665 kilometrekare yüzölçümüne sahip Çankırı'da 28 Ekim 1927 tarihinde yapılan sayımda Çankırı genelinde ikamete mahsus ev sayısı 30.268, ikamete mahsus olmayan ancak yine de insanların yaşadığı bina 1.231, diğerleri 6.790 olmak üzere toplam 38.289'dur. Vilayette her 100 haneye isabet eden nüfus ortalaması 519 kişidir. Ev olarak kullanılan yapıların haricinde 214 okul, 486 cami, 68 resmi daire, 10 hamam ve 7.243 de diğer binalar olmak üzere toplam 8.021 yapı kaydedilmiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 12, 16, 69, 73).

Resim 2. Nüfus Sayımına Göre Vilayet ve Kazalar İtibariyle Nüfus Haritası

Kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğuna göre oluşturulmuş Türkiye haritasında vilayetler ve kazalar kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğuna göre yatay, dikey ve çapraz kırmızı çizgilerden oluşan renkle beş farklı grupta değerlendirilmiştir. Nüfus yoğunluğundaki artışa göre çizgilerin yönü ve sıklığı artmaktadır. En yoğun grup ise tamamen kırmızı

renk ile ifade edilmiştir. Buna göre Çankırı vilayetini oluşturan merkez kazası ve Çerkeş yatay kırmızı çizgilerden oluşan ve kilometrekarede 11-20 kişiyi ifade eden ikinci grupta gösterilmiştir. Ilgaz kazası ise kilometrekarede 21-30 kişinin yer aldığı çapraz kırmızı çizgilerden oluşan üçüncü grupta verilmiştir.

3.1. Cinsiyet İtibariyle Nüfus

28 Ekim 1927 tarihinde yapılan nüfus sayımında Çankırı vilayeti nüfusu 157.219 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun genel durumu ve cinsiyet itibariyle dağılımı ve ilin yüzölçümüne göre nüfus yoğunluğu bakımından durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. 1927 Genel Nüfus Sayımına Göre Çankırı

İlçeler	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzölçümü	Nüfus Yoğunluğu	Yerleşim Yeri
Çankırı	34.036	39.592	73.628	4.145	18.8	188
Çerkeş	21.529	27.500	49.029	2.880	17	161
Ilgaz	15.041	19.521	34.562	1.640	21	118
Toplam	70.606	86.613	157.219	8.665	18.1	467

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. XII.

Tablodan da görüldüğü gibi Çankırı ili 1927 yılı sayımına göre 3 ilçeden ve mahalle, köy vb. 467 yerleşim yerinden oluşmaktadır. Nüfusu ise 70.606 erkek, 86.613 kadın olmak üzere 157.219 kişidir⁵. Bu nüfusu ile Çankırı ili ülke nüfusu içerisinde yaklaşık %1,5'lik bir paya sahiptir⁶. Nüfusun en fazla olduğu yer 73.628 kişi ile Çankırı merkezidir⁷ (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 6). Daha sonra sırasıyla Çerkeş ve Ilgaz ilçeleri gelmektedir. Çankırı ilinin ortalama nüfus yoğunluğu %18,1'dir. Bu oran %17,9 olan ülke ortalamasının hemen üstündedir. Nüfus yoğunluğunun

⁵ Devlet salnamesine göre Çankırı vilayeti nüfusu 86.072 kadın, 70.516 erkek olmak üzere toplam 156.588 kişidir. 3 kazadan oluşan vilayetin en kalabalık yeri 73.583 kişi ile Çankırı'dır. Çerkeş kazası 48.997, Ilgaz kazası ise 34.008 kişilik bir nüfus barındırmaktadır (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 828).

⁶ 2021 yılı itibariyle Çankırı nüfusu 97.237 kadın, 99.278 erkek, toplam 196.515 kişi olarak tespit edilmiştir. 138.7642'ü il ve ilçe merkezlerinde 57.751'i ise belde ve köylerde yaşamaktadır (<https://www.tuik.gov.tr>).

⁷ Çankırı vilayetinin merkezini oluşturan Çankırı kazası Şabanözü, Tuht ve Orta (Karapazar) nahiyeleriyle birlikte 178 adet köyden oluşmaktadır. (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 824).

en fazla olduğu yer %18,8 ile vilayet merkezi Çankırı ilçesidir. Daha sonra %21 ile Ilgaz ve %17 ile Çerkeş ilçeleri gelmektedir. Nüfus olarak Çerkeş, Ilgaz'dan büyük olsa da nüfus yoğunluğu bakımından Ilgaz daha önde gelmektedir.

Ülke genelinde kadınların nüfusu erkeklerden 520.512 kişi fazladır. Her 1.000 erkeğe karşılık 1.079 kadın vardır. 13 vilayet dışındaki diğer vilayetlerde kadın nüfus erkek nüfustan fazladır. Çankırı'da kadın nüfusunun erkeklerden fazla olduğu 50 vilayetten biridir. Vilayette her 1.000 erkeğe karşılık 1226 kadın vardır⁸. (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 16, 18). Vilayet nüfusu içerisinde kadınların oranı yaklaşık %55,1, erkeklerin oranı ise %44,9'dur. İlçelerin her üçünde de kadın nüfusu erkek nüfusundan fazladır.

3.2. Medeni Hale ve Yaş Gruplarına Göre Nüfus

Çankırı'daki toplum yapısının ve geleceğinin belirlenmesinde il nüfusunu oluşturan insanların medeni hali büyük önem taşımaktadır. Daha önceki nüfus sayımlarında bu konuda bazı bilgiler elde edilmiş olsa da tam anlamıyla bilimsel bilgilere 1927 yılında yapılan sayımda ulaşılmıştır. Yapılan sayımda insanlar evli, bekar, boşanmış, meçhul ve medeni hal kısmı boş bırakılmış olarak beş grupta gruplandırılmıştır.

Tablo 2. Çankırı Vilayetinde Medeni Hal

Cinsiyet	Mevcut Nüfus	Medeni Hal				
		Bekar	Evli	Dul	Boş	Meçhul
Erkek	70.606	38.678	30.715	1.048	131	34
Kadın	86.613	35.295	37.729	12.820	703	66
Toplam ⁹	157.219	73.973	68.444	13.868	834	100

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. XXIII.

Nüfus medeni haline göre bekar, evli, dul, boş ve meçhul başlıkları altında beş grupta değerlendirilmiştir. Çankırı ili evli, dul ve meçhul gruplarında Türkiye ortalamasındadır. Medeni hali bekar ve boş nüfus bakımından Türkiye ortalamasının altındadır. Çankırı'da en kalabalık grup bekarlardır. %47,05 oranıyla nüfusun yaklaşık yarısının bekar olduğu

⁸ Kadın nüfusun erkek nüfustan az olduğu vilayetler: Adana, Ankara, Bayazıt, Bitlis, Cebelibereket, Diyarbakir, Hakkari, İstanbul, Kars, Kırklareli, Maraş, Mersin ve Van. (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 16, 18).

⁹ Devlet salnamesine göre vilayette 1927 yılında 1.051 evlilik, 121 boşanma vakası gerçekleşmiştir (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 828).

görülmektedir. Ülke genelinde bu oran %48,50'ye yükselmektedir. Evli nüfusun ülke ortalaması %42,21 iken bu oran Çankırı'da % 43,54 olmuştur. Bekarlar içerisinde erkeklerin sayısı %2,15 oranında kadınlardan fazla iken bu durum evlilerde farklıdır. Evli nüfus içerisinde kadınların sayısı %4,46 oranında erkeklerden fazladır. Dul, boş ve meçhul olan gruplarda da kadınların sayısı erkeklerden fazladır. Erkekler ile kadınlar arasındaki en belirgin fark dul kesimde görülmektedir. İl genelinde dulların sayısı 13.868'dir. Bu sayı içerisinde erkeklerin oranı %7,55, kadınların oranı ise %92,44'dür. Aradaki fark %84,89'dur. Bu durum İstiklal Harbi'nde en çok şehit veren illerden olan Çankırı'da erkek nüfusun savaşlarda yok olmasının doğal bir sonucudur.

İlçeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde nüfus içerisinde bekar oranının en yüksek olduğu yer %47,79 oranıyla Ilgaz'dır. Ilgaz'ın ardından %47,41 oranıyla Çerkeş ilçesi gelmektedir. Merkez ilçe ise %46,45 oranıyla son sıradadır. Evlilik oranlarında ise en yüksek oran %45,03 ile Çankırı, en düşük olduğu yer %42,28 ile Ilgaz ilçesidir. Boşanmış veya eşini kaybetmiş kişilerden oluşan dul insanların en yoğun olduğu yer ise %9,77 oranıyla Çerkeş'tir. Bu oran Ilgaz'da %9,36, Çankırı ilçesinde ise %7,93'tür (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, 1929, s. 9-10).

Yaş grupları bakımından Çankırı nüfusu 1 yaşından küçük, 1-2 yaş, 3-6 yaş, 7-12 yaş, 13-19 yaş, 20-45 yaş, 46-60 yaş, 61-70 yaş, 71 yaş ve üzeri ile yaşı tespit edilemeyenler olarak on grupta değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Çankırı Nüfusunun Yaş Grupları¹⁰

Cinsiyet	Yaş Aralığı									
	0-1	1-2	3-6	7-12	13-19	20-45	46-60	61-70	71+	Meçhul
Erkek	4.400	7.480	8.374	8.526	12.710	18.303	6.340	3.187	1.212	72
Kadın	2.935	6.393	8.386	7.453	13.092	32.606	10.729	3.338	1.588	93
Toplam	7.335	13.873	16.760	15.979	25.802	50.911	17.069	6.525	2.800	165

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. XXIII.

1 yaşından küçük olanlar, 20-45 yaş ve yaşı meçhul olanlarda Türkiye ortalamalarının altında, diğer gruplarda ise ortalamaların üzerindedir. Çankırı nüfusu genel olarak değerlendirildiğinde nüfusun en kalabalık olduğu grup 50.911 kişi ve %32,38 oranı ile 20-45 yaş aralığı

¹⁰ Devlet salnamesine göre Çankırı ilinde 1927-1928 yılları arası dönemde 6.502 bebek doğmuş, 1.000 vefat hadisesi gerçekleşmiştir. (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 828).

oluşturmaktadır. Bu iki yaş aralığının toplamı 264.171 kişidir ve %52,36 oranıyla nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Daha sonra 25.802 kişi ve %16,41 oranıyla 13-19 yaş aralığı gelmektedir. 0-60 yaş aralığında bulunanların oranı yaklaşık %94'tür. 71 yaş ve üzerinde olanların oranı vilayette %1,78'dir. Bu sayı ve oranlar il nüfusunun oldukça genç olduğunu göstermektedir. Ülke genelinde 20 yaşına kadar olan tüm gruplarda erkek nüfus kadınlardan fazla iken, Çankırı'da 3-6 yaş ve 13-19 yaş aralığındaki gruplarda kadınlar daha fazladır. 20 yaş üstündeki gruplarda ise ülke genelinde olduğu gibi Çankırı'da da kadınların sayısı erkeklerden daha fazladır. Erkek ve kadın nüfusunun en fazla olduğu kesim 20-45 yaş aralığıdır. 18.303 erkeğe karşılık 32.606 kadın vardır. Aradaki fark 14.303 kişidir. Erkek nüfusun kadınlara göre en fazla olduğu yaş aralığı 1 yaşından küçük olanlardır. Bu kesimde 4.400 erkek varken, kadınların sayısı 2.935 ve fark 1.465 kişidir. Kadın nüfus oranının en fazla olduğu yaş aralığı ise 46-60 yaş aralığıdır. Bu aralıkta erkek nüfusun oranı %37,11'dir. 6.340 erkeğe karşılık 10.729 kadın vardır ve aradaki fark yaş aralığında %25,71'tür.

3.3. Anadil Yönüyle Nüfus

1927 yılında yapılan sayımda il nüfusu halk arasında konuşulan lisanlar dikkate alınarak Türkçe, Rumca, Ermenice, Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Arapça, Acemce, Yahudice, Çerkezce, Kürtçe, Tatarca, Arnavutça, Bulgarca ve diğerleri olmak üzere 15 ayrı başlıkta gruplandırılmıştır.

Tablo 5. Çankırı Vilayetinin Ana Lisana Göre Nüfus Yapısı

Cinsiyet	Lisanlar														
	Türkçe	Rumca	Ermenice	Fransızca	İtalyanca	İngilizce	Arapça	Acemce	Yahudice	Çerkezce	Kürtçe	Tatarca	Arnavutça	Bulgarca	Diğerleri
Erkek	70.466	--			11	--	11				880		44	44	550
Kadın	86.608	--			--	11	--				11		--	--	33
Toplam	157.074	--			11	11	11				881		44	44	553

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. LXV.

Çankırı nüfusu içerisindeki etnik bakımdan farklılık ülke nüfusu ile paralellik göstermemektedir. Ülke genelinde sayımda yer alan dillerden neredeyse tamamını az ya da çok konuşan kişi bulunurken, Çankırı'da ise Türkçe dışında İtalyanca, İngilizce, Arapça, Kürtçe, Arnavutça ve Bulgarca kayıtlarda yer almıştır. En çok konuşulan dil ise tüm Türkiye'de olduğu gibi

Türkçe olmuştur. Ülke genelinde Türkçe'nin konuşulma oranı %86,3 iken bu oran Çankırı'da %99,90'a yükselmiştir. Ülkede Türkçe'den sonra en yaygın konuşulan dil %8,67 oranıyla Kürtçe iken ilde ise bu oran Çankırı'da %0,05'e düşmüştür. 81 kişi Kürtçe konuşmaktadır. İl genelinde konuşulan diğer dillere bakıldığında Kürtçe 81 kişi ile ilk sırada yer almıştır. Arnavutça ve Bulgarca konuşan 4'er kişi vardır. Sonra 1'er kişi ile İngilizce, Arapça ve İtalyanca yer almıştır. Bu diller dışında sair ve meçhul lisanlar başlığı altında 53 kişi tespit edilmiştir.

Çankırı vilayeti ilçeler olarak değerlendirildiğinde Türkçe dışında başka dil konuşan 145 kişiden 108'i Çankırı'da yaşamaktadır. Dolayısıyla Çankırı ilçesinde Türkçe'nin yanı sıra İtalyanca, Arapça, İngilizce, Kürtçe, Arnavutça ve Bulgarca da konuşulmaktadır. Çerkeş ilçesinde 36, Ilgaz'da ise 1 kişinin farklı lisan konuşmaktadır. Ancak hangi lisanı konuştukları belirtilmemiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, 1929, s. 39-40).

3.4. Tabiiyet ve Doğum Yerleri İtibariyle Nüfus

Sayım esnasında insanların tabiiyet durumları Türkiye, Irak, İran, Suriye, Diğer Asya ve Afrika ülkeleri, Almanya, Arnavutluk, İngiltere, Avusturya, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lehistan, Romanya, Rusya, Sırbistan, Diğer Avrupa Ülkeleri gibi başlıklar altında 24 grupta incelenmiştir.

Tablo 6. Tabiiyete Göre Çankırı Vilayeti Nüfus Yapısı

Cinsiyet	Tabiiyet																		
	Türkiye	Irak	İran	Suriye	D. Asya ve Afrika Ülk.	Almanya	Arnavutluk	İngiltere	Avusturya	Bulgaristan	Fransa	Yunanistan	Macaristan	İtalya	Lehistan	Romanya	Rusya	Sırbistan	D. Avrupa Ülkeleri
Erkek	70.590	--	--	--	--	-	--	--	--	55	-	-	44	11	--	-	-	-	66
Kadın	886.613	--	--	--	--	-	--	--	--	--	-	-	--	--	--	-	-	-	-
Toplam	1 157.203	--	--	--	--	-	--	--	--	85	-	-	44	11	--	-	-	-	66

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. LXXXIV.

Sayım Türkiye genelinde vatandaşlık açısından Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ülke nüfusu içerisindeki oranı %99,23 olarak tespit edilmiştir. Bu oran Çankırı'da %99,99'a çıkmaktadır. 157.219 kişiden oluşan Çankırı nüfusunun 157.203'ü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı iken

sadece 16 kişi diğer ülkelerin vatandaşlarıdır. Bunlar arasında Bulgaristan 5, Macaristan 4, İtalya 1 kişi ile yer almaktadır. Irak, İran, Suriye, Almanya, Arnavutluk, İngiltere, Avusturya, Fransa, Yunanistan, Lehistan, Romanya, Rusya, Sırbistan ile diğer Asya ya da Afrika ülkelerinin tabiiyeti altında hiç kimse yoktur. Vilayetteki Türk vatandaşları arasında nüfusun cinsiyete göre dağılımında kadınların sayısı erkeklerden fazla iken, diğer ülke vatandaşları arasında kadın hiç yoktur, 16 kişinin tamamı erkektir.

Çankırı vilayetinde yaşayan 16 yabancı ülke vatandaşının tamamı Çankırı ilçesi sınırları içerisindeydir. Ilgaz ve Çerkeş ilçelerinde yaşayan herhangi bir yabancı ülke vatandaşına rastlanmamıştır (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, 1929, s. 69).

Sayım da dikkate alınan unsurlardan biri de kişilerin doğum yerleridir. Cinsiyete göre doğum yerleri tespit edilirken Türkiye, Afganistan, Mısır, Irak, İran, Suriye, Diğer Asya ve Afrika Ülkeleri, Almanya, Arnavutluk, İngiltere, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lehistan, Romanya, Rusya, Sırbistan, Diğer Avrupa Ülkeleri, Amerika ve Meçhul olmak üzere 24 grupta sayım yapılmıştır.

Tablo 7. Çankırı Nüfusunun Doğum Yeri Bakımından Dağılımı

Cinsiyet	Mahalli Tevellüt (Doğum Yeri)																							
	Türkiye	Afganistan	Mısır	Irak	İran	Suriye	D. Asya ve Afrika Ülkeleri	Almanya	Arnavutluk	İngiltere	Avusturya	Belçika	Bulgaristan	Fransa	Yunanistan	Macaristan	İtalya	Lehistan	Romanya	Rusya	Sırbistan	D. Avrupa Ülkeleri	Amerika	Meçhul
Erkek	70.566	--	--	--	22	11	--	--	--	--	--	--	112	--	11	44	22	--	11	5	22	77	--	33
Kadın	86.595	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	55	--	33	--	--	--	--	3	66	11	--	--
Toplam	157.161	--	--	--	22	11	--	--	--	--	--	--	117	--	4	--	--	--	11	8	88	88	--	33

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. XCIII.

Çankırı nüfusunu oluşturan insanların %99,96'sını Türkiye doğumlular oluşturmaktadır. Bu oran Türkiye genelinde ise %96,64'tür. Vilayette diğer ülke doğumluların sayısı sadece 52 kişidir. Bunlar arasında 17 kişi ile ilk sırada Bulgaristan, ikinci sırada 8'er kişi ile Rusya, Sırbistan ve diğer Avrupa ülkeleri grubu gelmektedir. Ardından 4 kişi ile Yunanistan, 2 kişi ile İran ve 1'er kişi ile Suriye ve Romanya gelmektedir. 3 kişinin doğum yeri meçhuldür. Diğer vilayetlerin aksine Çankırı'da Afganistan, Mısır, Irak, Almanya, Arnavutluk, İngiltere, Avusturya, Belçika, Fransa, Lehistan (Polonya), Amerika ve diğer Asya ile Afrika ülkeleri doğumlu hiç kimse yoktur. Türkiye doğumlular arasında kadınların oranı %55,09, erkeklerin oranı ise %44,01'dir. Diğer ülke vatandaşları arasında dikkat çekici sayılar ve oranlar vardır. Yabancı ülke doğumluların 18'i kadın, 40'ı ise erkektir. Bulgaristan doğumlular arasında 12 tane erkek, 5 tane ise kadın, Sırbistan doğumlular arasında da 2 tane erkek, 6 tane kadın vardır. Yunanistan ve Rusya doğumlu 3, diğer Avrupa ülkelerinden 1 kadın bulunmaktadır. Irak, Suriye, Macaristan, İtalya, Romanya doğumlular ve doğum yeri meçhul olanlar arasında hiç kadın bulunmamaktadır.

Yabancı ülke doğumlu 52 kişiden 2 tanesi Çerkeş ilçesinde yaşamaktadır. Bunlardan biri Rusya doğumludur. Diğerinin doğum yeri belirtilmemiştir. Diğer 50 kişi ise Çankırı ilçesinde kaydedilmiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 84).

3.5. Meslekler ve Okuma-Yazma Bilgisi Bakımından Çankırı

1927 yılında Çankırı vilayeti umumi geliri 183.299, hususi geliri 500.040 lira olan bir vilayettir (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 827). Vilayet ekonomisi Türkiye genelinde olduğu gibi tarım ağırlıklı bir ekonomiye sahiptir. 976.355 dönüm tarım arazisinde buğday, arpa, burçak, fık (fiğ), mısır, nohut, mercimek, patates, fasulye, pirinç gibi 23.607.350 kilo tahıl ve hububat yetiştirilmektedir. Tarım arazileri dışında karaçam, kızılçam, köknar, ardıç, meşe, gürgen ve kayın gibi ağaçlardan oluşan ormanlık alanlar, 7.910 kilometrekare yaylalar, 22 kilometrekare bataklık ve göl ile 249.781 kilometrekare dağlık ve taşlık alan yer almaktadır. Tarımın ardından hayvancılık da önemli bir gelir kaynağıdır ve vilayet genelinde 145.781 koyun, 4.110 kılkeçisi, 204.060 tiftik keçisi, 124.567 manda, 72.956 öküz, 4.584 at, 16.022 eşek ve 344 katır bulunmaktadır (Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, 1928, s. 825-826).

Vilayet merkezine 3 saat mesafede, yıllık 3 milyon kilo kaya tuzu üretimi yapılan ve yıllık geliri 180.000 lira olan bir tuz ocağı bulunmaktadır. Şabanözü ve Tuht nahiyelerinde birer bakır madeni, Ilgaz kazasında bir

demir madeni, Tuht ve Karacaviran nahiyelerinde birer kömür madeni bulunmaktadır. Çankırı kazası sınırları içerisinde 60, Tuht nahiyesinde 38, Şabanözü nahiyesinde 20, Orta nahiyesinde 10, Ilgaz kaza merkezinde 57, Karacaviran nahiyesinde 35 su değirmeni vardır. Vilayet merkezi Çankırı kazasında 1889 yılında açılmış Ziraat Bankasının bir şubesi ile Çerkeş ve Ilgaz kazalarında da bir banka sandığı bulunmaktadır (Matbuat Müdüriyeti- Umumiyesi, 1928, s. 826).

Çankırı nüfusunun mesleki bakımdan durumu ziraat, sanayi, ticaret, serbest meslek, memur, hakim, asker, PTT çalışanı ve diğerleri olmak üzere dokuz farklı grupta değerlendirilmiştir. Okuma yazma bilenler ise cinsiyet bakımından bilenler ve bilmeyenler olarak iki başlıkta düzenlenmiştir.

Tablo 8. Mesleklere Göre Çankırı Nüfusu

Cinsiyet	Meslekler											Okuma-Yazma Durumu	
	Ziraat	Sanayi	Ticaret	Serbest	Memur	Hakimler	Askerler	PTT Personel	Muhtelifler	Meslekler Toplamı	Mesleksizler ve Meçhul	Bilenler	Bilmeyenler
Erkek	35.373	11.347	11.012	3396	3328	29	482	22	267	39.256	31.350	5.460	65.146
Kadın	36.170	884	669	112	88	1	-	-	304	36.648	49.965	848	85.765
Toplam	71.543	11431	11.081	4408	3336	30	482	22	571	75.904	81.315	6.308	150.911

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. XLII.

Çankırı nüfusu içerisinde çalışan nüfus Türkiye genelindeki çalışan nüfusun %1,42'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de çalışan nüfusun oranı yaklaşık %39,26 iken¹¹ Çankırı'da ise bu oran %48,24 ile ortalamanın üzerindedir. İşsiz veya mesleği meçhullerin oranı ülke genelinde %60,74 iken bu oran Çankırı'da %51,73'e düşmektedir. Buna göre Çankırı'da işsizlik oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Ülke genelinde erkek nüfus içerisindeki işsizlik oranı %45,16, kadınlarda %75,16'dır. Çankırı'da işsiz erkek sayısı 31.350, kadın sayısı 49.965'tir. Bu sayılar erkek nüfusun %44,40'una, kadın nüfusun %55,60'ına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla hem erkek hem de kadın nüfusun iş gücüne katılım oranları neredeyse %40-50 oranında daha fazladır.

¹¹ Mesleklerle ilgili bölümde Türkiye genelindeki meslek sahibi olanlar ile mesleksiz veya mesleği meçhul olanların sayılarının toplamı 13.629.488 kişidir. Oysa ülke nüfusu 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. Aradaki fark 18.782'dir. Mesleklerle ilgili bölümde oran hesaplamalarında 13.629.488 kişi dikkate alınmıştır.

Çankırı, nüfusun mesleklere dağılımı bakımından Türkiye ekonomisine paralellik göstermektedir. Halkın %45,50'i tarım sektöründe çalışırken bu oran çalışan nüfusun %94,25'ine karşılık gelmektedir. En yaygın ikinci meslek grubu olarak sanayi sektörü gelmektedir. 1.431 kişinin çalıştığı sektörün nüfusa oranı %0,68 iken, çalışan nüfusa oranı ise %1,2'dir. En az mensubu olan meslek dalı 30 kişi ile yarıdır. Çalışan nüfusun cinsiyetlere dağılımına bakıldığında tüm mesleklerde erkek çalışan sayısının kadınlardan fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ordu mensubu ve PTT çalışanı hiç kadın yoktur. 29 erkek hakim olduğu Çankırı'da, 1 tane de kadın hakim bulunmaktadır. Erkek ve kadın çalışan sayısının en fazla olduğu sektör, 35.373 erkek ve 36.170 kadın olmak üzere 71.543 kişinin yer aldığı tarım sektörüdür.

Erkek nüfusun tarım sektöründeki oranı %50,10, sanayide %1,91, ticarete %1,43, umumi hizmetlerde %1,22, serbest mesleklerde %0,94'tür. Erkek nüfusun çalışma oranı %55,60, mesleksizlerde ise %44,40'tır. Kadınların tarım sektöründeki çalışma oranı %41,76, sanayide %0,10, ticarete %0,08, umumi hizmetlerde %0,01, serbest mesleklerde %0,37 olmak üzere çalışanlar içerisindeki oranı %42,32'dir. Mesleksizler içerisindeki oranı ise %57,68'dir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, 1929, s. 50).

1926-1927 yılları arasında vilayet genelinde 77 mektepte 4.014 öğrenci öğrenim görmektedir (Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi, 1927, s. 580). 1927 yılında Çankırı vilayet merkezinde 120 talebeli bir ortaokul, 793 talebeli 6 tane kız ve erkek öğrencilerin okuduğu ilkokul, vilayet genelinde ise 3.411 talebenin öğrenim gördüğü 69 ilkokul kayıtlarda yer almaktadır.¹² Vilayette yayımlanan tek gazete bulunmaktadır. O da 1921 yılında yayımlanmaya başlanmış, vilayet matbaasında basılan ve haftada bir çıkan vilayetin resmi gazetesi Çankırı'dır. (Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi, 1926, s. 828).

Yapılan nüfus sayımına göre il nüfusu içerisinde okuma yazma bilen kişi sayısı 5.460 erkek ve 848 kadın ile toplam 6.308 kişidir. Türkiye nüfusunun okur-yazar oranı %8,14'tür. Çankırı'da ise bu oran %4,01'dir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı vilayet genelinde %95,90 civarındadır.

¹² Vilayet merkezinde Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Türk Ocağı, Tayyare Cemiyeti, Himaye-i Eftal Cemiyeti, İhtiyat Zabıtları Cemiyeti, Gençler Birliği ve Muallimler Birliğinin şubeleri, Çerkeş ve Ilgaz kazalarında ise Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Himaye-i Eftal Cemiyeti, Türk Ocağı ve Teyyare Cemiyetinin şubeleri bulunmaktadır (Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi, 1926, s. 828).

Dolayısıyla okur-yazar nüfus bakımından ülke ortalamasının yarısından daha düşüktür. Okuma yazma bilenler içerisinde kadınların oranı sadece %13,45, erkeklerin oranı ise %86,55'dir. Vilayet nüfusu içerisinde okur-yazar oranı ülke genelinin yarısı, kadınlarda ise ¼'ü kadardır. Erkek nüfus içerisinde okuma yazma oranı %7,73 iken bu oran kadınlarda %0,97'e düşmektedir. Bu oranlar ülke genelinde erkeklerde %12,97, kadınlarda %3,66'dır.

3.6. Dini İnançlar Yönüyle Nüfus

Türk tasavvuf kültürünün en önemli temsilcilerinden biri olan Hacı Muradı Veli'nin mezarının bulunduğu Çankırı, sayım esnasında dini inançlar yönüyle de değerlendirilmiştir.

Tablo 9. İnançlar Yönüyle Çankırı Nüfusu

Cinsiyet	Dini İnanışlar								
	Müslüman	Katolik	Protestan	Ortodoks	Ermeni	Hıristiyan	Musevi	Diğerleri	Ateist veya Meçhul
Erkek	70.584	1	2	3	5	4	1	3	3
Kadın	80.610	-	1	-	-	2	-	-	-
Toplam	157.194	1	3	3	5	6	1	3	3

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. LI.

1927 yılında yapılan sayımda Türkiye nüfusunun %97,23'nün İslam dinine mensup olduğu görülmüşken, bu oran Çankırı'da %99,98 oranında gerçekleşmiştir. Diğer inançlardan veya meçhul olanlar ülke genelinde %2,77 oranında iken Çankırı'da ise %0,02 oranında tespit edilmiştir. 157.219 kişinin yaşadığı vilayet sınırları içerisinde İslamiyet dışında başka bir inanca mensup sadece 25 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu sayılar ve oranlar Çankırı'nın bir İslam şehri olduğunun açık kanıtıdır.

Müslümanların dışında en kalabalık inanç topluluğunu Hıristiyanlar oluşturmaktadır. Ancak Hıristiyan nüfus sayımı yapılırken iki nokta dikkat çekmektedir. Katolikler, Protestanlar ve Ortodokslar ayrı ayrı gruplar olarak verilmişken, bir de Hıristiyanlar adlı ayrı bir grup daha vardır. Burada Hıristiyan olduğu bilinen ancak mezhebi tespit edilemeyenler verilmiştir. Diğer bir husus da Ermenilerin ayrı bir grup olarak değerlendirilmesidir. Ermenilerinde genel olarak Ortodoks olduğu dikkate alındığında en kalabalık Hıristiyan topluluğun Ortodokslar olduğu görülmektedir. Bütün

bunlar birlikte değerlendirildiğinde 18 Hıristiyan vardır ve il nüfusuna oranı %0,01'dir. İlde 1 tane Musevi bulunmaktadır. Semavi dinlerin dışında diğer inançlardan 3 kişi bulunurken, 3 kişi ise ateist veya inancı meçhul olarak kayıtlara geçmiştir. İslamiyet dışı inançlara mensup 25 kişi arasında 3 tane kadın bulunmaktadır ve bunların 3'ü de Hıristiyan'dır.

İslamiyet dışındaki inançlara mensup insanlardan 5 tanesi Ermeni başlığı altında Ilgaz ilçesinde kaydedilmiştir. Diğerleri ise Çankırı ilçesinde kaydedilmiştir. Çerkeş ilçesinde yaşayan herhangi bir Gayrimüslim kaydedilmemiştir (Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, 1929, s. 39-40).

3.7. Maluliyet Durumuna Göre Nüfus

Çankırı vilayeti nüfusu sağlık yönüyle de değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirmede maluliyet grupları görme, işitme, yürüme, fiziksel duruş, el-kol ve diğerleri olmak üzere toplam 6 kategori olarak belirlenmiştir.

Tablo 10. Engelli Durumuna Göre Çankırı Nüfusu

Cinsiyet	Maluliyetler						
	Maluliyetsiz	Kör	Sağır	Topal	Çolak	Kambur	Diğerler i
Erkek	69.053	208	113	525	250	24	433
Kadın	85.612	172	58	452	47	28	244
Toplam	154.665	380	171	977	297	52	677

Kaynak: *Umumi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, 1929, s. LVI.

Çankırı nüfusu içerisinde engelli nüfusunun oranı %1,62'dir. Ülke sıralamasında maluliyet oranına göre 17. sırada yer almaktadır. Maluliyet oranı erkek nüfusta %2,20, kadınlarda ise %1,15'tir. Maluliyetler görme, işitme, yürüme, tutma, duruş bozukluğu ve diğerleri olmak üzere altı kategoride değerlendirilmiştir. En fazla engelli nüfus 977 kişi ile total başlığı altında verilmiştir. Daha sonra ise en fazla engelli nüfusun 977 kişi ile total grubunda, daha sonra 380 kişi kör, 297 kişi ise çolak grubunda verilmiştir. Görüldüğü gibi bu maluliyetler fizikseldir. Bu durum Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'ni yaşamış bir millet için doğal olarak kabul edilebilir. Maluliyet gruplarında kamburluk hariç diğerlerinin tamamında erkeklerin sayısının kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Sadece kamburluk maluliyetinde 24 erkeğe karşılık 28 kadın bulunmaktadır.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Osmanlı döneminde tutulan kayıtların yanı sıra 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren birçok nüfus sayımı yapılmıştır. Ancak bunların pek çok açıdan yetersiz kalması nedeniyle 1927 yılında yapılmış olan ve Türkiye’de Cumhuriyeti’nin ilk nüfus sayımı, önceki sayımlardan oldukça farklıdır. Sayımda kişilerin cinsiyetlerinin yanı sıra medeni halleri, anadilleri, uyrukları, inançları, maluliyet durumları, meslekleri, okuryazarlık hali gibi özellikleri tespit edilmeye çalışılarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin demografik özelliklerini belirgin bir şekilde ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Çankırı yöresinin nüfusu hakkında en sağlıklı bilgilere Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından kısa bir süre sonra 28 Ekim 1927 tarihinde yapılan Cumhuriyetin ilk nüfus sayımı ile ulaşılmaktadır. Sayımda Çankırı nüfusu cinsiyet, meslek, medeni hal, okuma-yazma bilgisi, tabiiyet, doğum yeri, ana dil, dini inanış, nüfusun yaşlara göre durumu gibi alanlarda tasniflenmiştir. Bu verilerine göre Çankırı nüfus yapısına etki eden en önemli hususun Osmanlı Devleti’nin son dönemde yaşadığı savaşlar olduğu görülmektedir.

Türkiye yüzölçümünün %1,05’ine sahip Çankırı vilayetinin nüfus yoğunluğu az da olsa Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ülke nüfusu içerisindeki oranı ise %1,5’tir. Çankırı nüfusunun yaş, cinsiyet, meslek, maluliyet ve okur-yazar gibi noktalar itibariyle ülke nüfusuyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Ülke genelinde olduğu gibi vilayet genelinde de tüm kazalarda kadın nüfusu erkek nüfusunun üzerindedir. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan vilayet halkının yaklaşık 1/3’ü 20-45 yaş aralığındadır. 60 yaş üzerindekiilerin oranı ise %6 civarındadır. Bekar nüfusun evli nüfusundan fazla olduğu Çankırı’da nüfusun maluliyet oranı oldukça düşüktür. Sağlıklı nüfus oranı%98,37’dir. Dolayısıyla vilayetin genç, sağlıklı ve ekonomik bakımdan önemli bir nüfus potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilenlerinin oranı tüm Türkiye’de olduğu gibi Çankırı’da da oldukça düşük bir seviyededir. Bu veri okullaşma ve eğitim seferberliğinin başlatılmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Sayım sonuçlarına göre Çankırı nüfusu yaş, cinsiyet, meslek, maluliyet ve okuryazar gibi noktalar itibariyle ülke nüfusuna paralellik göstermektedir. Ancak analisan, tabiiyet, mahalli tevellüt ve dini inançlar yönüyle ülke genelinden farklı, homojen bir yapı göstermektedir. Anadolu’daki eski yerleşim yerleri arasında bulunan Çankırı, yöresi, tarih boyunca çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. XI. yüzyılın ikinci yarısında Türk hakimiyetine giren Çankırı demografik açıdan farklı etnik

unsurların yaşadığı kozmopolit bir coğrafyadır. 1927 Nüfus sayımı ve Osmanlı salnameleri, tahrir defterleri ve nüfus kayıtları gibi daha önceki kayıtlar birlikte değerlendirildiğinde zamanla yörede Türk nüfusun arttığı, bölgenin Cumhuriyet Dönemi'ne kadar belirgin bir şekilde Türklerin ağırlıkta olduğu bir yöreye dönüştüğünü görülmektedir. Sayım sonuçlarına göre Çankırı vilayetinde Türkiye doğumlular, Türk ve İslam kimlikleri ön plana çıkmaktadır. Vilayet nüfusunun %99,99 oranında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması yanında Bulgaristan, Macaristan, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinden 17 kişinin yaşadığı bir yerdir. Türkiye doğumluların oranı %99,96'dır. Nüfusun anadili %99,90 oranında Türkçe'dir. Farklı lisandan olan kişi sayısı 147 kişidir. Çankırı nüfusu içerisinde İslamiyet dışındaki inançlardan olan ya da inancı belirsiz olan kişi sayısı 25 kişidir. Vilayet halkı %99,98 oranında Müslüman'dır.

Sayımında ayrıca Çankırı ilinin idari taksimatı, yüzölçümü, yerleşim yerleri bakımından durumu ve nüfus yoğunluğu gibi bilgilere de ulaşılmıştır. Bu sayım aynı zamanda Çankırı gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk vilayetlerinden olan Çankırı'nın Cumhuriyet yıllarında yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlere dair çıkarımlar yapma imkanı sunması bakımından son derece önemlidir. Sayım sonucunda elde edilen bilgiler Çankırı'nın ihtiyaçlarını göstermesi ve ülke yöneticilerine Çankırı'ya yapılacak olan yatırımlar konusunda fikir vermesi bakımından da oldukça kıymetlidir.

5. SUMMARY

In addition to the records kept during the Ottoman period, many censuses have been made since the second quarter of the 19th century. However, since these were insufficient in many respects, the first census of the Republic of Turkey, which was made in 1927, is quite different from the previous censuses. In the census, the demographic characteristics of the Republic of Turkey were tried to be clearly revealed by trying to determine the characteristics such as marital status, mother tongue, nationality, beliefs, disability status, occupation, literacy status as well as gender. The most reliable information about the population of the Çankırı region is obtained with the first census of the Republic, which was held on 28 October 1927, shortly after the proclamation of the Republic of Turkey. In the census, the population of Çankırı was classified in areas such as gender, occupation, marital status, literacy, nationality, place of birth, mother tongue, religious belief, and the status of the population by age. According to these data, it can be seen that the most important issue affecting the population structure of Çankırı was the wars that the Ottoman Empire experienced in the last period.

Although the population density of Çankırı province with 1.05% of Turkey's surface area, is less than the average of Turkey. Its rate in 23 the country's population is 1.5%. It can be seen that the population of Çankırı is parallel to the population of the country in terms of age, gender, occupation, disability and literacy. As in the whole country, the female population was higher than the male population in all districts throughout the province. Approximately 1/3 of the people in the province, which had very young population, were between the ages of 20-45. The rate of those over the age of 60 was around 6%. In Çankırı, where the single population was higher than the married population, the disability rate of the population was quite low. The healthy population rate was 98.37%. Therefore, it can be seen that the province had a young, healthy and economically significant population potential. The rate of literate people was at a very low level in Çankırı, as it was in whole Turkey. This data had a significant impact on the initiation of schooling and education mobilization. According to the census results, the population of Çankırı is parallel to the population of the country in terms of age, gender, occupation, disability and literacy. However, it shows a homogeneous structure different from the country in general in terms of mother tongue, nationality, local birth and religious beliefs. Çankırı region, which is among the old settlements in Anatolia, has hosted many civilizations throughout the history. Çankırı, which came under Turkish domination in the second half of the 11th century, is a cosmopolitan geography where demographically different ethnic elements live. When the 1927 census and previous records are evaluated together, the Ottoman yearbooks, census books and population records show that the Turkish population in the region increased over time, and the region turned into a region where Turks were dominant until the Republican Period. According to the census results, the Turkish and Islamic identities came to the fore among those born in Turkey in the province of Çankırı. In addition to the 99.99% of the population of the province being citizens of the Republic of Turkey, it is a place where 17 people from Bulgaria, Hungary, Italy and other European countries live. The rate of those born in Turkey is 99.96%. Turkish is the mother tongue of 99.90% of the population. The number of people with different languages is 147. The number of people from non-Islamic faiths or of uncertain faith within the population of Çankırı is 25. The population of the province is 99.98% Muslim. In the census, information such as the administrative division of Çankırı province, its area, its situation in terms of settlements and population density were also obtained. This census is also extremely important in that it offers the opportunity of making inferences about the social, cultural and economic changes that Çankırı, one of the first provinces of the Republic of

Turkey experienced during the Republican years. The 24 information obtained as a result of the census is also very valuable in terms of showing the needs of Çankırı and giving an idea to the country managers about the investments to be made in Çankırı.

6. KAYNAKLAR

- Ayhan, B. (1998). *Çankırı tarihi*, Ankara.
- Atatürk Araştırma Merkezi (1997). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri I-III*, Ankara, ATAM Yayınları.
- Aydoğan, E. (2016). Türkiye'de nüfus sayımları ve uygulanan nüfus politikaları, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 113-126.
- Çavdar, T. (1983). Türkiye'de nüfus ve nüfus sorunu, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 6, 1551-1564.
- Dinç, G. (2007). Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımına göre Antalya'nın demografik yapısı, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (12), 64-87.
- Doktor Raif, (1926). *Türkiye'nin sıhhi ve ictimâî coğrafyası: Kengiri vilâyeti*, İstanbul, Hilâl Matbaası.
- Gökmen, B. (2007). *Çankırı ili coğrafyası*, Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kollektif (1999), Çankırı, *Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi*, 6, 2329.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2021-45500İstatistik>, erişim, 20.02.2022.
- <http://cankiri.gov.tr/uzak-cag-larin-yakin-kenticankiri#>: erişim, 21.02.2022
- Işık, A. (2010). Gangra tarihi, *V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Milli Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı*, 25-29.
- Kankal, A. (2005). 16. yüzyıl Osmanlı idari taksimatında Çankırı sancağı ve Çankırı kazası, *Geçmişten Geleceğe Çankırı-III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 185-216.
- Kankal, A. (2007). 1650-1740 yılları arasında Çankırı'daki esnafa ve ticarete genel bakış, *Çankırı Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 17-29.
- Kankal, A. (2011). *XVI. yüzyılda Çankırı*, Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı İmparatorluğunda ilk nüfus sayımı*, Ankara, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Karpat, K. H. (1985). *Ottoman population 1830-1914 (demographic and social characteristics)*, London, The University of Wisconsin Press.
- Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi (1926). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, İstanbul, Matbaa-i Âmire.
- Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi (1927). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, İstanbul, Matbaa-İ Âmire.
- Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi (1928). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, İstanbul, Matbaa-i Âmire.
- Sevim A. & Pehlevan C. (2008). Düünden bugüne Çankırı: Çankırı'nın tarih öncesi, *Geçmişten Geleceğe Çankırı, III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni*, 125-154.

- Şahin, İ. (1993). Çankırı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, 217.
- Tamer, A. & Bozbeyoğlu, A. Ç. (2004). 1927 nüfus sayımının Türkiye'de ulus devlet inşasındaki yeri: Basında yansımalar, *Nüfusbilim Dergisi*, 26(19), 73-88.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1338). 1. Dönem, Cilt: 18, Birinci İctima, 01.03.1338 Çarşamba.
- Toprak, Z. (1991). Cumhuriyet Ankara'sında ilk nüfus sayımı (Tecrübe Tahriri-1927), *Ankara Dergisi*, 1(2), 57-66.
- Türkiye Cumhuriyet Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, (1929). 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül I, Ankara: Hüsnütabiat Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyet Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, (1929). 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül II, Ankara: Hüsnütabiat Matbaası.
- Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Fasikül III, Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.
- Türkoğlu, Ö. (2005). XIX. yüzyılın ikinci yarısında Çankırı ve bir belediye defterinin ışığında Çankırı belediyesi, *Geçmişten Geleceğe Çankırı-III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, 272-322.
- Umumî Tahriri Nüfus İcrası Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, (438), Ağustos 1926 Çarşamba, s. 1851.
- Yüceuluğ, R. (1944). *Savaş sonu nüfus meseleleri - Türkiye nüfusu üzerinde incelemeler ve fikirler*, Ankara, Ankara Basım ve Ciltevi

Çatışma beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerimizin bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederiz.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU %50, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şah ÖZCAN %50.